

2017. január 26. - **1945 óta a világpolitikai folyamatok leglényegesebb eleme az amerikai–orosz viszony.**

Jelentőségét az adja, hogy a két világháború befejeztével Európa – úgy teljes egészében – kiesett a korábbi, egyensúlyt tartó, világhatalmi klub együtteséből. Amit Európa elveszített, azt fölmarkolta az USA és a USSR hatalmi páros. Ezt nemcsak Európa elfelezése jelezte, hanem a földrészek feletti katonai és gazdasági ellenőrzés érdekében zajló folyamatos helyi háborúk sora. Ebben az erjedésben formálódott az úgynevezett Harmadik Világ, kommunista felszabadító mozgalmak és hadseregek Moszkvától támogatott műveleteiben, szemben velük a Szabad Világ oltalmazó fegyveres ellenállásával. Ebben a felosztásban is érvényesült a teljes egyetértés, kísértetiesen hasonlított az európai Vasfüggöny előre megállapodottsága leplezetlen voltára. Ebben a „hidegháborús” küzdelemben véletlenül sem fordult elő fegyveres incidens amerikai és szovjet katonák között. Eredménye azonban történelmi méretű, ami abban összegeződik, hogy ezekben az évtizedekben felszámolódott mindenféle korábbi európai gyarmati jelenlét, felmorzsolódott minden európai érdekelttség a többi földrészen.

A „szembenálló” két világszemlélet világhatalmi együttesét zavarta az ideológiai ellentét. A 70-es években már látványos átalakulási folyamat zajlott szocialista államok létesítésére a Nyugat országaiban. Itt Ausztráliában is lendületbe jött a szocialista baloldal. Semmi probléma, a demokrácia széles keret.

A Szovjetunió felbomlásával azonban válságos helyzetbe került a kétpólusú világrend. Olyan sikeres lett a gorbacsovi peresztrojka, meg glasznoszty, hogy szétesett a szovjet állam. Ezzel a kapitalizmus és a szocializmus nagy kísérleti konvergenciája összedőlt. Új helyzet állt elő a kétpólusú világrend állapotában. Moszkva nemcsak a győztesként megszerzett országok feletti hatalmát veszítette el, hanem a szovjet államszövetség államainak egy részét is. Ugyancsak megrendült gazdasági állapota, kevésen múlt, hogy nem került sor fegyveres összetűzésekre országon belül.

Amerika fenn akarja tartani világrendező hatalmi státusát. Érti, hogy erre rövidesen képtelen lesz. Két erőssége van: minden mást felülmúló fegyveres ereje és a dollár világvaluta helyzete. Elveszítette a kialakított duális hatalom fenntartásában fontos partner fegyveres erejét és annak mérhetetlen kiterjedésű területét, annak stratégiai és gazdasági értékével együtt. Európát szövetségi rendszerébe vonta, annak keleti, felszabadult részével együtt. A probléma: Oroszország.

Nagyon magasról letekintve, és bő száz évre visszatekintve Európa és Ázsia térképére, szembetűnik, hogy a nagy méretű ipari fellendülés nyugati, majd közép-európai sikerei tovább folytatódtnak volna kelet felé, ahol Oroszország mérhetetlen gazdasági kincseinek és lehetőségeinek kihasználásával, egy-két emberöltőn belül maga mögött hagyta volna Amerikát, amelynek akkor még nem volt, és nem is lett volna számottevő tengerentúli érdekelttsége. Ezt a lehetőséget tette tönkre az első világháború és annak minden folytatása.

Ez a térkép, még ma is azt mutatja, hogy ennek a száz évre visszatartott lehetőségnek még lenne esélye. Akadálya Amerika jelenléte.

Amerikának érdeke, hogy Európa (Németország) ipari potenciálja ne telepedjen rá az orosz földekre, kitermelni annak mérhetetlen kincseit. Amerika ennek megakadályozására mindenre képes, de megakadályozni egyedül nem tudja. A NATO európai jelenlétének eddig még nem volt más értelme, mint Európa állítólagos védelme. Jelenlegi szerepe, hosszú életében először támadó jellegű.

*

Nézzük a napi jelenségeket! Trump egy interjú során egyebek mellett arról beszélt, hogy „bizonyos ideig” fenntarthatja az Oroszország-ellenes szankciókat, de hangsúlyozta: „ha kijövünk egymással, és Oroszország tényleg segít nekünk, akkor miért kellene bárkinek is szankciókat alkalmaznia olyasvalaki ellen, aki nagyszerű dolgokat tesz?”. Bejelentette: felkészült rá, hogy valamikor a január 20-án tartott beiktatási ünnepsége után találkozzék Vlagyimir Putyin orosz elnökkel. „Megértem, hogy ők szívesen találkoznának velem, és ez számomra abszolút rendben is van” – fogalmazott. Elmondta: ha az Egyesült Államok sikeresen együtt tud majd működni Moszkvával a terrorizmus elleni harcban és egyéb kérdésekben, megszüntetik az Oroszországgal szembeni szankciókat, amelyeket Barack Obama leköszönő elnök hozott meg, bár „kell némi idő”, míg ezek a változtatások érvénybe léphetnek. Ez a hír azt jelzi, hogy Amerika Oroszország-politikájában változás lehet. Bár nem tudhatjuk, mit jelent nála a „terrorizmus elleni harc”, remélhetően nem azt jelenti, amit Bush és Obama értelmezett, hogy háború által kell terjeszteni a demokráciát mindenfelé.

Nincs két egyforma sakkjáték, a politikában is lehet számos egyéb taktika. Nagy valószínűséggel felmérték, hogy a 26 éve folytatott politika nem vezetett eredményre. Európának sincs szüksége állandó háborús feszültségre, különösen olyan politika érdekében (mint az Oroszország elleni szankció), amely máris káros és értelmetlen.

Tény, hogy Oroszország mindig is hódító hatalom volt, a cárok birodalma úgy vált nagyhatalommá. De Európa ellen csak angol szövetségben lépett háborúba, a másodikba kifejezetten amerikai előkészítéssel és felszereltséggel. A mai Oroszország meg akar maradni, és az is nagy feladat. Azon kívül fejlődni akar, mert ma a lemaradástól is el lehet sorvadni. Ma orosz veszéllyel nem lehet Európát felriasztani, a Kreml is tudja, mit hozna számára egy háborús kaland. Oroszországnak nem érdeke Európa gyengítése, sem elfoglalása.

Donald Trump nem késedelmeskedik és nem sokat finomkodik. Kijelentette: azzal az alapállással kezdi elnöki tevékenységét, hogy megbízik Putyinban, csakúgy, mint Angela Merkel német kancellárban. „Majd meglátjuk azonban, hogy ez meddig tart. Lehet, hogy egyáltalán nem sokáig” – tette hozzá. Van ebben nagyképűség, úgy szól róluk, mint alkalmazottairól. Nos, Merkel esetében ez fennáll a neoliberális vallásfilozófia kötelékében, de Putyin mégiscsak egy független birodalom vezetője.

*

Közben ma, január 16-án – öt nappal az új elnök hivatalba lépése előtt – olvassuk a hírekben az alábbiakat:

Harcjárművek és katonák ezrei tartanak az orosz határ felé, a svéd miniszterelnök Stefan Löfven országa orosz fenyegetettségéről nyilatkozik, Allan Widman svéd liberális politikus a háború reális kockázatától fél, Norvégia amerikai tengerészalakatoknak ad támaszpontot. Az elmúlt néhány napban mintegy kétezernyolcszáz harcjármű és négyezer gyalogos érkezett Amerikából a német Bremerhaven város kikötőjébe, hogy ott mintegy kilencszáz vagonra felhelyezve megkezdje útját Lengyelország keleti felébe. Ezeket negyven tank közúton követi, nyilván azért, hogy az állampolgárokat megfelelően tájékoztassák a helyzet komolyságáról. És, hogy el ne felejtsek, ezt minden évben megismétlik, mert nem másról van szó, mint az Atlanti Eltökéltetés (Atlantic Resolve) nevű hadgyakorlatról, amelyet 2014 óta minden évben megrendeznek mégpedig az Oroszországtól leginkább félő NATO-tagállamokban, így a balti államokban, Lengyelországban, Romániában, Bulgáriában és Ukrajnában, de Németországban és Franciaországban is. Mint az Egyesült Államok Védelmi Minisztériumának hivatalos honlapjáról megtudható, e hadgyakorlatok célja, hogy demonstrálják Amerika folyamatos

elkötelezettségét a NATO-partnerek kollektív biztonsága mellett. Az Atlanti Eltökélség az Egyesült Államok válasza az oroszok ukrajnai beavatkozására, finanszírozása a 2014-ben létrehozott „Európa Biztonságérzetének Megújítása Kezdeményezés” keretében történik, amelyre az amerikai kongresszus 3,4 milliárd dollárt hagyott jóvá. De nem az Atlanti Eltökélség a legnagyobb hadgyakorlat az orosz határok mentén, a tavalyi lengyelországi Anakonda elnevezésű hadgyakorlatban harmincegyezer katona vett részt, akiket huszonnégy országból verbuváltak, közöttük brit ejtőernyősök, akik Kalinyingrád közelében értek földet, hogy a képzeletbeli orosz betörést megakadályozzák.

Méltatlan egy világhatalom elnökétől hatalma utolsó heteiben ilyen komolytalan, szinte gyerekes durcáskodás azzal együtt, hogy nyilvánvaló hazugság alapján kiutasítottak 35 orosz diplomatát az Egyesült Államokból.

Van ellenvélemény is:

A német külügyminiszter Frank-Walter Steinmeier kardcsörtetésnek minősítette.

„Amit most nem szabad megtennünk az, hogy hangos kardcsörtetéssel és háborús uszítással elmérgesítsük a helyzetet” – mondta a miniszter a Bild am Sonntag német újságnak tavaly, a hadgyakorlat kezdetekor. A fegyverek jelenlegi telepítésével kapcsolatban Brandenburg tartomány miniszterelnöke, a szociáldemokrata Dietmar Woidke kritizálta a fegyverek kelet-európai telepítését, mondván: „Nincs abból hasznunk, ha tankok cirkálnak fel és alá a határ mindkét oldalán. Maradjunk nyugodtak, és a nehézségek ellenére tartsuk fenn a dialógust Moszkvával.” Hasonló nézeteket fejtett ki a német Die Linke párt elnökhelyettese, Tobias Pflüger is, arra utalva, hogy a NATO akciója új fegyverkezési versenyhez fog vezetni.

A NATO-akciónak Amerikában is vannak ellenzői. Matthew Hoh, aki arról nevezetes, hogy az afganisztáni háború miatt lemondott a külügyminisztériumban viselt hivataláról, kijelentette:

„Legutóbbi történelmünkben kiterjesztettük a NATO-t Lengyelországra, amerikai és NATO-csapatokat küldtünk az orosz határra, és már három éve folyik ez az öldöklés Ukrajnában. A NATO kiterjesztése csak nehézséget és szenvedést hozott Európának.”

A budapesti születésű George Friedman, aki a Stratfor nevű, geopolitikai kérdésekkel foglalkozó céget alapította, és akinek Gyulladásponatok – A növekvő válság Európában című könyve (Flashpoints. The Emerging Crisis in Europe) bestseller lett Amerikában, bővebb magyarázatot ad a jelenleg kialakult helyzetre. A Kommersant gazdasági és politikai kérdésekkel foglalkozó orosz napilapnak kijelentette, az Egyesült Államok az elmúlt száz évben nagyon konzisztens külpolitikát folytatott. Fő célja az volt, hogy Európa egyik országa se tegyen szert túl nagy hatalomra. Először arra törekedett, hogy Németországot akadályozza meg abban, hogy uralja Európát, később a Szovjetuniót akadályozta, hogy ugyanezt tegye. Ami politikai szempontból az Egyesült Államok számára a legveszélyesebb az Oroszország és Németország szövetsége, vagyis ha a német tőke és technológia egyesülne az orosz természeti és humán erőforrásokkal.

A Kommersant-nak arra a kérdésére, hogy az Oroszország iránt megnyilvánuló agresszív nyugati politikát a Krím visszacsatolása, és ezzel az európai határok II. világháború óta első ízben történő erőszakos megváltoztatása okozza-e, Friedman azt válaszolta, az amerikaiak tudják, hogy ez nonszensz, hiszen az első ilyen változtatás Koszovó esetében történt, és abban az Egyesült Államok közvetlen szerepet vállalt. Ukrajnában az Egyesült Államok érdeke egy Nyugat-barát kormány létrehozása volt, és ennek érdekében nyíltan támogatták az ottani civil szervezeteket, ami otromba államcsínyhez vezetett.

*

Trump kifejtette azt a véleményét is, hogy Nagy-Britannia „remekül teljesít majd” a brit

EU-tagság megszűnése után. Komoly bírálattal illette ugyanakkor azokat a NATO-tagállamokat, amelyek nem járulnak hozzá az előirányzott mértékben a védelmi kiadásokhoz, az atlanti szövetséget pedig „elavult” szerveződésnek nevezte.

Olyan fejlemény, hogy a hetven évvel ezelőtt a győztes hatalom által létrehozott rendfenntartó katonai erő, akár mint állítólagos európai védelmi erő megszűnne, szóba sem jöhet.

Felhívom a figyelmet az amerikai demokrácia jellemére: a legyőzött német hatalom és a szükségtelenül brutálisan rommá bombázott német városok, tízmillió német áttelepítése, összetereit százezrek éhhalálra vetése után bekövetkezett fegyvernagyvást nem követte deklarált megbékélés: elmaradt a békekötés Németország és a győztes hatalmak között. Ennél nagyobb megalázás nem érhetett kultúrnépet. Ezt az állapotot őrzi a teljesen amerikai irányítású NATO, amelynek költségeihez nagyobb részesedést igényel az új US elnök Európától.

A német kormány menekültpolitikájáról Donald Trump kijelentette: „nagyon katasztrofális volt” Merkel döntése „ezeknek az illegális bevándorlóknak a korlátlan befogadásáról, akárhonnan jöttek is ezek az emberek (...) Rádásul senki nem is tudja, hogy honnan jöttek”. Tegyük hozzá: az amerikaiak által felbolygatott Közel-keletről.

Kifejtette azt a véleményét is, hogy az Európai Unióban Németország a domináns hatalom, és Nagy-Britannia „bölcsen tette”, hogy a távozás mellett döntött. „Ha megnézzük az Európai Uniót, az tulajdonképpen nem más, mint Németország, alapvetően csak egy eszköz Németország számára. Ezért gondolom, hogy az Egyesült Királyság oly okosan cselekedett a kilépéssel”.

Szóval, Németország harmadszorra is talpraállt. Most milyen kezelést kap?

Trump szerint az iraki háború az Egyesült Államok egész történelmének „talán legrosszabb döntése volt, olyan, mintha köveket hajigáltunk volna egy méhkasba”. Elmondta azt is, hogy vejét, Jared Kushnert bízta meg hivatalosan a közel-keleti rendezés előmozdításával, és kérte a brit kormányt, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsában vétózzon meg minden olyan határozattervezetet, amely Izraelt bírálja.

A vő ortodox zsidó, házassága a leány zsidó hitre térése után vált lehetségessé. Izraelnek bizonyára nem kell aggódnia az új elnök mikénti viszonyulásától a zsidó államhoz, bár ortodox körökben erős a cionizmust (Izrael államot) ellenzők tábora. Az Egyesült Államok közel-keleti politikája fokozott érdeklődés tárgya lehet. **Csapó Endre**